

ISANG PAGLALAPAT AT PAGNINILAY SA *FUNCTIONAL THEORY OF LANGUAGE* NI NEWMARK SA PAGSASALIN NG AKDANG “POOR MAN’S LOVE”

LESLIE ANNE L. LIWANAG

leslie.liwanag@dlsu.edu.ph

Pamantasang De La Salle - School of Innovation and Sustainability

MARIA VANESSA E. GABUNADA

mariavanessa.gabunada@vsu.edu.ph

Visayas State University

DEBORRAH SADILE ANASTACIO

deborrah.anastacio@dlsu.edu.ph

Pamantasang De La Salle, Maynila

ABSTRAK

Humigit-kumulang tatlung taon na ang nakalipas nang artikulahin ni Peter Newmark (1916–2011) ang teorya sa pagsasalin na nagbunga ng iba’t ibang pag-aaral ng mga iskolar at dalubhasa sa larangan ng Araling Pagsasalin. Tinangka ng papel na itong masusing talakayin ang bawat antas ng *Functional Theory of Language* ni Newmark, sa pamamagitan ng paglalapat ng pinagdaanang proseso sa pagsasalin ng akdang “Poor Man’s Love.” Upang maging kapaki-pakinabang ang proyektong ito sa mga iskolar ng pagsasalin at mag-aaral ng Araling Pilipino, ibinahagi ang ilang aral at kabatiran sa karanasan ng pagsasalin ng naturang maikling kuwento. Sa pamamagitan ng elektronikong pakikipag-ugnayan ng mga mananaliksik sa manunulat ng nasabing akda, personal na humingi ng pahintulot upang maisalin ang maikling kuwento.

Mga Susing Salita: Functional Theory of Language, Peter Newmark, Poor Man’s Love, Pagsasalin

ABSTRACT

About thirty-three years ago, Peter Newmark (1916–2011) articulated his translation theory resulting in various studies by scholars and experts in Translation Studies. This paper attempts an in-depth discussion of the functional theory of language of Newmark, by applying the process of translating “Poor Man’s Love.” For this project to be beneficial to Filipino scholars and students of Philippine Studies, it shares some lessons and insights from the experience of translating the said short story. The researchers personally requested permission to translate the short story from the writer through electronic correspondence.

Keywords: Functional Theory of Language, Peter Newmark, Poor Man’s Love, Translation

INTRODUKSIYON

Bahagi ang maikling sanaysay na “A Poor Man’s Love” ng antolohiyang *Love in the Time of Camera* ng Sebwanong abogadong manunula(t) na si Simeon Dumdum Jr. Nanalo ang nasabing aklat ng National Book Award para sa Sanaysay mula sa Manila Critics Circle. Nakilala si Dumdum sa kaniyang kolum sa pahayagang *Cebu Daily News* na kalaunan ay inilimbag bilang mga antolohiya. Ninanais ng mga mananaliksik na mas makilala pa ang mga akdang rehiyonal. Pumili mula sa mga akda ni Dumdum dahil napalitaw sa kaniyang mga akda ang pagka-Pilipino at ang makulay na buhay at kultura ng mga Sebvano, kaakibat ng sariling karanasan at masusing pagmamasid. Dagdag dito, nakamit ni Dumdum ang mga pambansa at lokal na rekonisyon mula sa organisasyon at unyon ng mga manunulat, ahensiya ng pamahalaan, pribadong organisasyon, at simbahan.

Piniling isalin ang akdang “A Poor Man’s Love” dahil nagawa nitong talakayin ang kultural na konteksto ng uri ng *gugma* at panlipunang sitwasyon sa panahon ng pagkakasulat ni Dumdum. Nagawa nitong isalaysay sa mga mambabasa ang isang ordinaryong tagpo subalit hindi pinapansin ng karamihan sa lipunan. May pamilyarisasyon subalit may pagkakaiba sa kultural na konteksto ng ginagamit na salita. Isa itong

halimbawa ng maikling kuwentong Sebvano na nagpapamalas ng mga salitang nagkakahawig, nagkakaiba, at hindi kailan man matatapatan ng anumang salita mula sa ibang wika.

Layunin ng mga mananaliksik na matalakay sa pag-aaral na ito ang pinagdaanang proseso sa paglalapat ng *Functional Theory* ni Peter Newmark sa pagsasalin ng akdang “Poor Man’s Love.”

Sa pagsasalin ng akda, unang tinukoy ang intensiyon ng teksto batay sa uri ng gamit ng wika ng may-akda. Sa pamamagitan nito, madaling nalaman ang pokus ng teksto na makatutulong sa pagtiyak ng metodong gagamitin sa pagsasalin. Sa huli, minimithi ng mga mananaliksik na magiging kapaki-pakinabang ang proyektong ito sa mga Pilipinong iskolar ng pagsasalin at mag-aaral ng Araling Pilipino.

REBYU NG MGA KAUGNAY NA LITERATURA

Matutunghayan ang iba’t ibang pag-aaral na ginamit ang teorya at konsepto sa pagsasalin ni Newmark, lalo na sa pagsasalin sa Filipino ng mga Kanluranin teksto, mga pambansa materyal, at maging mga panitikang panrehiyon. Sa pag-aaral ni Jeffrey R. Ancheta na “Tawid-Kultural na Pagsasalin ng nobelang *One Hundred Years of Solitude* ni Gabriel Garcia Marquez: “Mga

Estratehiya at Suliranin” noong 2019, na sinikap na maisa-Filipino ang isang kabanata ng *One Hundred Years of Solitude* ni Gabriel Garcia Marquez gamit ang piling-pili lamang na mga estratehiyang inihain ni Newmark tulad ng *literal translation, cultural equivalence, transposition, at omission*. Nagdagdag ng ilang estratehiya ang may-akda bukod pa sa mga nabanggit na mungkahi ni Newmark.

Sa pag-aaral ni Junley L. Lazaga na pinamagatang “Mga Lingguwistik, Estetik, at Sosyo-Kultural sa Pagsasa-Filipino ng Tulang Ilokano” noong 2018, ginamit ang mga sumusunod na konsepto mula kay Newmark: ang leksikal na kahulugan upang matamo ang lingguwistikang pagsasalin; ang konsepto ng poetikong katotohanan bilang batayan sa pagsagawa ng estetikong pagsasalin; at ang estratehiyang naturalisasyon at transkripsiyon sa pagpanatili ng sosyo-kultural na pagsasa-Filipino ng tulang Ilokano.

Sa hindi pa nailalathalang pag-aaral nina Rodel B. Guzman, at Criselda D. Ngislawan na may titulong “Pagsasalin at Pagsusuri sa mga Piling Daniw ni Nelson G. Daligcon,” noong 2018, ginamit ang 7 na estratehiya ng pagsasalin ni Newmark sa pagsalin at pagsuri ng mga piling tula (o “daniw” sa Wikang Iloko) tulad ng *naturalization, addition, transposition, one-to-one translation, reduction, descriptive equivalent, at couplets* sa pagsuri ng bisang pampanitikan ng mga “daniw” na nagpapakilala sa Ilokano bilang natatanging panitikang Filipino.

Sa pag-aaral ni Marvin R. Reyes na “Mga Pagdidili-dili sa Pagtutumbas (Ilang Mungkahing mga Hakbangin sa Pagsasalin)” noong 2017, tumugon sa metikulosong proseso ng pagsasalin sa pamamagitan ng mungkahing “word equivalence” mula sa iskema ni Johanna Cruz. Gayunman, inilahad ang kapakinabangan ni Newmark sa konseptuwalisasyon ng prinsipyo sa masining na pagsasalin sa pamamagitan ng semantiko at lingguwistikong pagsasalin upang mapagtagumpayan ang proseso ng pagsasalin.

Sa pananaliksik ni Ester Torres-Rada tungkol sa “Estilo ng Pagsasalin sa Wikang Filipino ng mga Teksbuk sa Araling Makabayan” noong 2017, binigyang-tuon ang estilo ng pagtutumbas/ pagsasalin sa Wikang Filipino. Isa sa mga estilo ng pagsasalin na ginamit ay ang pagsasalang teknikal ni Newmark kung saan binigyang-pansin ang deskripsiyon, gamit, at epekto ng konsepto o termino mula

sa mga teksbuk sa Araling Makabayan bilang datos (Torres-Rada 2017, 90). Ang resulta ng pag-aaral ay nakatulong sa pagbuo ng pamantayan sa pagsasalin/pagtutumbas ng mga termino kaugnay sa agham panlipunan.

Sa pag-aaral nina Shizhuo Yang and Zhiming Sun “On Peter Newmark: Translation theory and influence from the Chinese perspective” noong 2012, ibinahagi na nagsimulang makilala ang ideya ni Newmark sa Tsina noong huling bahagi ng ikadalawampung siglo kaya sumigla ang siyentipikong pananaliksik sa pagsasalin. Mula sa perspektiba ng mga may-akdang kapwa-Tsino, muling sinuri ang mga dulog at ugnayan sa pagsasalin ni Newmark at kung paano makatutulong ang piling prinsipyo at teorya para magabayang ang mga pananaliksik at praktika ng pagsasalin mula sa Wikang Ingles patungong Wikang Tsino.

Sa kabilang banda, masasaksihan din ang mga dayuhang batis na naglalantad ng mga kritisismo at suliranin sa pilosopiya ng pagsasalin ni Newmark. Sa pag-aaral ni Albrecht Neubert na “Some of Peter Newmark’s Translation Categories Revisited” noong 2003, binalikan ang ilang kategorya sa pagsasalin ni Newmark mula sa aklat na *Translation Today: Trends and Perspectives*. Aniya, ang sematikong pagsasalin ay hindi lamang ang simpleng pagkuha ng kahulugan ng dalawang wika, kundi pagkuha ng kahulugan sa dalawang magkaibang wika upang maiwasan ang *semantic losses* sa pagsasalin. Habang ang komunikatibong pagsasalin ay nararapat na may malalim at malawakang pag-unawa sa konteksto ng wikang isasalin. Muli ring ipinaliwanag ang konsepto ng “social translation” na isa lamang nagbibigay ng katawagan sa iba’t ibang uri ng tekstong isasalin mula sa “social texts.” Mas akmang tawagin itong “genre” ng pagsasalin para mabigyan ng kaibahan ang mas teknikal at poetikong pagsasalin. Aniya, ang teknikal na genre ay gumagamit ng teknikal na salin, habang ang poetikong genre ay may poetikong diksiyon.

Bagama’t maraming makabuluhang mga pag-aaral at naging kapaki-pakinabang ang mga konsepto at teorya ni Newmark, mababalikan ang inilathala ni Sergio Viaggio na “Contesting Newmark” noong 1991 ang mapanuring kritisismo kay Newmark, higit-kumulang dalawampu’t siyam na taon nang nakalilipas. Kung para kay Newmark, ang

pagkanatural (o naturalness) sa pagsasalin ay gramatikal at leksikal na antas, ipinagdiinan ni Viaggio na ang pagkanatural ay isang pormal na lingguwistikong antas. Aniya, hindi maaaring maibuklod ng “pagkanatural” ang teorya at praktika ng pagsasalin, dahil hindi nito naipapakita ang dialektikong koneksiyon sa pagitan ng diwa at kahulugan ng simulaing lengguwahe (o SL). Inimungkahi na nararapat bigyang-pansin ng mga nagsasalin ang “extra-linguistic sense” para maging sapat at husto ang pagsasalin. Buhat nito, hindi maaaring maging panimulang antas ng pagsasalin ang literal translation dahil walang wika ang may parehong tumbas sa sematiko, estilo, at katungkulan na antas.

Sa pagkakataong ito, hangarin ng papel na itong masusing talakayin ang bawat antas ng *Functional Theory of Language* ni Newmark, sa pamamagitan ng paglalapat ng pinagdaang proseso sa pagsasalin ng akdang “Poor Man’s Love.” Upang maging kapaki-pakinabang ang proyektong ito sa mga iskolar ng pagsasalin at mag-aaral ng Araling Pilipino, ibinahagi ang ilang aral at kabatiran sa karanasan ng pagsasalin ng naturang maikling kuwento. Sa pamamagitan ng elektronikong pakikipag-ugnayan ng mga mananaliksik sa manunulat ng nasabing akda, personal na humingi ng pahintulot upang maisalin ang maikling kuwento.

Si Dumdum Jr. bilang Abogado at Sebwanonng Manunula(t): ipinanganak si Simeon Dumdum Jr. noong 1948 sa Balamban, Cebu. Sa murang edad na labingwalong taong gulang nagsimula ang kanyang hilig sa pagsusulat. Nag-aral si Dumdum sa St. Francis Academy, Cebu noong hay-iskul at isang taon sa kolehiyo sa St. Clement’s College sa Lungsod ng Iloilo. Hinangad noon ni Dumdum na maging pari kaya agad na pumasok upang kumuha ng teolohiya sa San Carlos Seminary sa Lungsod ng Makati. Mapalad ding nakapag-aral siya ng kursong pilosopiya sa Cluain Mhuire and University College, Ireland. Hindi inaasahan ang desisyong pag-alis sa seminaryo, sa halip kumuha ng abogasya sa University of San Carlos, Cebu noong 1976. Mula rito, naging ganap na abogado at nagsilbing Regional Trial Court Judge sa Cebu sa loob ng 15 na taon. Noong 2005, nakamit ni Dumdum ang medalya “for writing the best decision in a criminal case, second level courts” mula sa Judicial Excellence Awards ng Korte Suprema ng Pilipinas (Javier 2006, tal. 4). Patuloy pa

ring nagsulat at naglathala ng iba’t ibang tula at sanaysay si Dumdum kasabay ng pagiging hukom hanggang magretiro sa edad na 66 na taong gulang noong 2015.

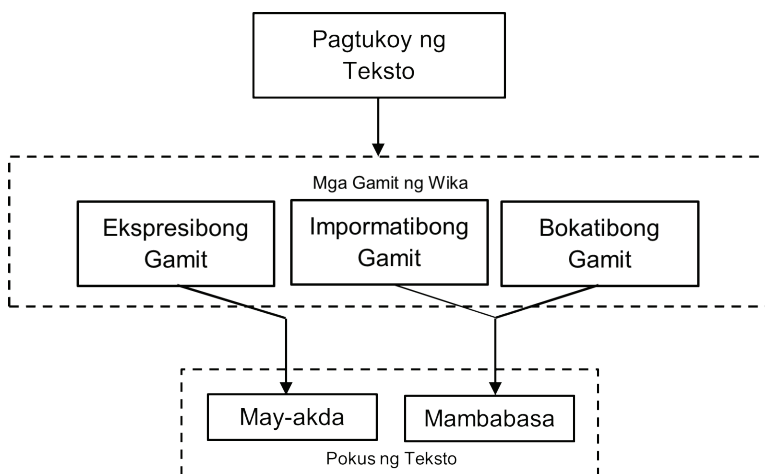
Unang naging manunulat si Dumdum bago pa maging hukom. Katunayan ang mga nailathalang aklat sa mga nagdaang taon: *The Gift of Sleep* (1982), *Third World Opera* (1987), *Love in the Time of the Camera* (1998), *Poems: Selected and New, 1982-1997* (1999), *My Pledge of Love Cannot be Broken* (2002), *Ah, Wilderness! A Journey through Sacred Time* (2008), *If I Write You this Poem, Will You Make it Fly* (2010), *To the Evening Star* (2013), *Eighty-four Words for Sorrow* (2014), *Partly Cloudly* (2016), *Aimless Walk, Faithful River/The Poet Learns to Dance, The Dancer Learns to Write a Poem* (2017), *Letter from Fatima* (2017), at *Marawi and Other Poems* (2019). Bilang patunay sa kahusayan at marubdob na dedikasyon sa literatura, natanggap ni Dumdum ang mga sumusunod na prestihiyosong reknognisyon: limang beses na parangal mula sa Don Carlos Palanca Memorial Awards para sa Literatura; Golden Book Award mula sa National Book Development Association of the Philippines; Gawad Pambansang Alagad ni Balagtas Award for Poetry in English mula sa Unyon ng mga Manunulat sa Pilipinas; limang beses na parangal ng National Book Award mula sa Manila Critics Circle; Cebu Archdiocesan Mass Media Award; Honorable Mention mula sa Cultural Center of the Philippines Literary Contest; at Citation mula sa Philippine Literary Arts Council. Maihahanay si Dumdum bilang isa sa mga bantog na patnugot at nagsasalin ng mga pampanitikang Sebwano mula 1970s hanggang sa kasalukuyan kabilang sina Resil Mojares (ipinanganak: 1943), Erlinda Alburo (ipinanganak: 1946), at Vicente Bandillo (ipinanganak: 1957).

Si Peter Newmark at ang Araling Pagsasalin: Si Peter Newmark (1916–2011) ay isang propesor sa pagsasalin at isa sa pinakamahalagang pigurang nagtaguyod ng Araling Pagsasalin. Hindi lamang maimpluwensiya sa mga pangunahing lugar na nagsasalita sa wikang Ingles, datapwat sa mga nagsasalita ng wikang Pranses, wikang Espanyol, at wikang Tsino. Batid niya ang pangangailangan sa mas lumalawak na puwang sa pagitan ng teorya at praktika ng pagsasalin (Pym 2011, tal. 1). Naniniwala si Newmark na ang larangan ng pagsasalin ay may organisadong kaalaman na kapag

angkop na ginamit ay magiging kapaki-pakinabang sa larangan ng pagsasalin at sa kasanayan ng mismong nagsasalin. Mahahalintulad ito sa larangan ng agham, na may mga angkop na lenteng pundasyon upang maipaliwanag ang kaparaanan ng pisikal at buhay na mundo dahil sa sistematikong pamamaraang makaagham. Ipinagdiin pa ni Newmark na ang antas ng pagiging natural ang nagbibigkis sa teorya ng pagsasalin (translation theory) hanggang sa teorya sa proseso ng pagsasalin (translating theory). Pumanaw si Newmark nang hindi lubos na naipaliwanag nang husto ang mikro-prosesong nagaganap sa mga ideya sa teorya ng pagsasalin. Datapwat makikita ang mahabang pagtalakay ng mga metodo kaakibat ang kanyang pigura ng *language function* na ginamit sa teorya ng pagsasalin upang maihanay ang teorya ng tipolohiya ng teksto sa praktika ng pagsasalin. Matatagpuan ito sa kauna-unahang aklat ni Newmark na may dalawang edisyon na may titulong *A Textbook of Translation* noong 1988 at 1998.

ANG EKSPRESIBONG GAMIT NG MAIKLING KUWENTO

Nahango ni Newmark ang pagtukoy Tatlong mga Gamit ng Wika (Three Language Functions) mula sa teorya ng mga gamit ng wika (theory of the functions of language) ng Alemang sikolohista at lingguwistang si Karl Bühler (1879–1963). Masusuri ang uri ng gamit ng wika at/o teksto sa pamamagitan ng pagtukoy ng intensiyon o sa pangunahing layunin nito. Ang mga gamit ng wika ay maaaring may ekspresibong gamit, impormatibong gamit, o bokatibong gamit (tingnan ang pigura 1).

Pigura 1. Tatlong mga Gamit ng Wika (Three Language Functions)
(sariling pigura nina Liwanag, Gabunada, at Anastacio)

Ipinapakita ng pigura 1 ang dalawang magkaibang pokus ng teksto, kung saan ang ekspresibong gamit ay binibigyang-pansin ang may-akda, samantalang ang impormatibong gamit at bokatibong gamit ay binibigyang-pansin ang mambabasa.

Ang impormatibong gamit ay nakatuon sa realidad at kaalaman kung kaya may batayan ang kaayusan nito gaya ng mga teksbuk, teknikal na ulat, artikulo sa pahayagan, tesis, at siyentipikong papel. Habang matutunghayan ang mga tekstong may bokatibong gamit sa mga batas, mga alituntunin, mga materyal para sa publicity, mga anunsiyo, mga propaganda, at mga popular na literatura. Ang ekspresibong gamit ay nakatuon sa tekstong naghahayag ng damdamin ng may-akda, kaya karaniwang tono ng mga teksto nito ang ekspresyon ng sarili, malikhaing pag-iisip, at subhetibo (tingnan ang pigura 1).

Sa puntong ito, malinaw na sa ekspresibong gamit nakapaloob ang *Love in the Time of Camera* (1998) na isa sa mga akda ni Dumdum na ginawaran ng National Book Award. Sa pabalat ng *Love in the Time of Camera*, malinaw na nilayon ni Dumdum na magpahayag batay sa tagline na “*Essays on sad, funny, exasperating but altogether lovable and photogenic world.*” Ang mga matatagpuang maiikling

kuwento ay ekspresyon ni Dumdum ng kanyang sarili na naghahayag ng iba't ibang emosyon at karanasan, kadalasang hindi inaasahang mga sandali (candid shots)—ngunit maituturing na bunga ng malikhaing pag-iisip na nagbibigay-kulay sa bawat “anggulo” ng buhay.

Mula sa mga klasipikasyong ito, masasabing bahagi ng unang klasipikasyon ng ekspresibong gamit ang literaturang *Love in the Time of Camera* na may mga tula at maiikling kuwento kagaya ng pinamagatang “*Poor Man’s Love*.” Ibinungad ang natatangi ngunit masalimuot na kahulugan ng “gugma” (Binisayang termino para sa “love”). Inilahad ang karaniwang tema sa maiikling kuwentong Sebvano na may elemento ng ipinagbabawal na pag-ibig (“gugmang giatay”) dahil sa panghihimasok ng mga magulang, dahil sa malaking pagitan ng estado sa buhay, at dahil sa kinahahantungang malagim na tadhana o pagwawakas. Gayunman, hindi pa rin naglaho ang masidhing imahinasyon ng may-akda sa kabuoang kuwento, lalo na ang tatak ng *humor* sa mga isinusulat ni Dumdum nang haluan niya ng kakatwang pagtatapos ang kuwento nang pilyong napaisip ang pangunahing tauhan na hindi kailanman “matitikman” ng isang hamak na mahirap ang napakagandang mayamang dalaga.

Winika ni Newmark na kadalasang taglay ng isang teksto ang kombinasyon at/o ang pagkakaroon ng tatlong mga gamit ng wika, gayunman hindi maiiwasang may isa sa mga gamit na ito ang pinakamangingibabaw sa espesipikong teksto (Newman 2001, 21).

SEMANTIKONG PAGSASALIN NG MAIKLING KUWENTO

Ang pinakaunang suliraning mararanasan ng nagsasalin ay ang pagtiyak sa layunin ng pagsasalin ng mga teksto (o mga materyal) o kategorya ng mga teksto (o genre nito). Pagbanggit ni Newmark, hindi teorya o agham ang teorya ng pagsasalin—bagkus isa itong kalipunan ng kaalaman na umiiral at kailangan nating magkaroon ng kalipunang ito para sa proseso ng pagsasalin (Newmark 2001, 19, sariling salin).

Ayon sa Teoryang Pagsasalin (Translation Theory), dalawa ang pagtuon ng metodo ng pagsasalin: una, ang pagtuon sa simulaing lengguwahe (SL), kung saan matapat sa orihinal na wika at konteksto nito ang salin ng teksto; at ikalawa, ang pagtuon sa tunguhing

lengguwahe (TL), kung saan nakatuon sa wika at konteksto ng mambabasa ng teksto.

Sa kabilang banda, naging mas espesipiko rin ang pamamaraan ni Newmark, kung saan nagbigay ng walong metodong nahahati sa pagtuon sa SL at pagtuon sa TL na ipinakita gamit ang V diagram (maaaring tingnan sa Newmark 1988, 45). Nasa isang panig ang apat na metodo na may pagtuon sa SL tulad ng sansalita-bawat-sansalita na pagsasalin; literal na pagsasalin; matapat na pagsasalin; at semantikong pagsasalin; katumbas nito ang nasa kabilang panig na may pagtuon sa TL tulad ng adaptasyon; malayang pagsasalin; idyomatikong pagsasalin, at komunikatibong pagsasalin (tingnan sa Newmark 1988, 45). Matapos maipaliwanag ni Newmark ang walong metodo na hinati sa pagitan ng pagtuon sa SL at sa pagtuon sa TL, ipinagdiinan na maaari ring magkaiba ang katapatan ng salin sa pagitan ng SL at ng TL. Aniya, mula sa walong metodong nabanggit, tanging sa semantikong pagsasalin (na may pagtuon sa SL) at sa komunikatibong pagsasalin (na may pagtuon sa TL) lamang naisasakatuparan ang layunin ng pagsasalin dahil sa pagkaeksakto at pagkaekonomikal ng pagsasalin ng mga ito (Newmark 1988, 41, sariling salin).

Ipinapakita ng pigura 2 ang layunin ng proseso ng dalawang nabanggit na metodo:

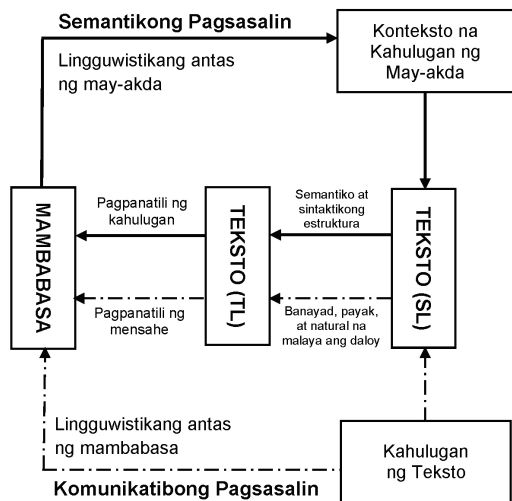

Figura 2. Layunin ng Dalawang Teorya ng Pagsasalin (Translation Theory) (sariling pigura nina Liwanag, Gabunada, at Anastacio)

Ang semantikong pagsasalin at komunikatibong pagsasalin ay may layuning maisalin ang may-akda/teksto sa tunguhang lengguwahe (TL) ng mambabasa. Sa mas espesikong proseso, ang semantikong pagsasalin ay nakapokus na maipunawa sa mambabasa ang kontekstuwal na kahulugan ng may-akda ng teksto (sa SL) gamit ang lingguwistikang antas ng may-akda, sa pamamagitan ng isang pagsasalin na may semantiko at sintaktikong estruktura na pinanatili ang kahulugan ng teksto (sa TL); samantalang ang komunikatibong pagsasalin ay nakapokus para maipunawa sa mambabasa ang kahulugan ng teksto (sa SL) gamit ang lingguwistikang antas ng mambabasa, sa pamamagitan ng isang pagsasalin na payak, banayad, at natural ang daloy na pinanatili ang mensahe ng teksto (sa TL) (tingnan ang pigura 2). Dahil layunin ng semantikong pagsasalin na maintindihan ng mambabasa ang kontekstuwal na kahulugan ng may-akda, kailangan ng mga nagsasalin na maging tapat sa may-akda, tapat sa target na wika, at tapat sa mambabasa nito. Sa kabilang panig, dahil layunin ng komunikatibong maunawaan ang kahulugan ng teksto sa pinakamadaling paraan, kailangang higit sa lahat, maging tapat ang mga nagsasalin, sa mambabasa.

Ipinaliwanag na may ekspresibong gamit ang aklat ni Dumdum kung saan kabilang ang maikling kuwentong “Poor Man’s Love” sapagkat nakapokus ang teksto sa paghahayag at ekspresyon ng subhetibo at malikhaing kaisipan ng may-akda. Mula rito, madali nang sabihing naaangkop ang semantikong pagsasalin sa pagsasalin ng maikling kuwento na may layuning maunawaan ng mambabasa ang pinakamalapit na kontekstuwal na kahulugan ng may-akda sa simulaing lengguwahe (SL) gamit ang lingguwistikang antas ng may-akda. Sa pangangailangang maintindihan ng mambabasa ang teksto (sa SL), nararapat na maging tapat sa may-akda, tapat sa target na wika, at tapat sa mambabasa nito.

Kumuha si Dumdum ng kursong pilosopiya sa Cluain Mhuire and University College, sa Ireland. Pilosopiya ang kanyang naging pundasyon na hindi lamang nagsilbing punong-balangkas sa kurso sa abogasya, bagkus kinasangkapan sa pagbuo ng mga tekstong magluluwal ng kabuluhan ng buhay, kritikal at malikhaing kaisipan sa artikulasyon ng pagsusuri ng mga panlipunang uri at

pakikipagbuno sa panlipunang hustisya. Bago ang pormal na pag-alis sa seminaryo, naging saligan naman ni Dumdum ang teolohiya sa kanyang karanasan sa San Carlos Seminary sa Lungsod ng Makati. Sa maikling kuwentong “Poor Man’s Love” ni Dumdum kapansin-pansin ang mga umiiral na teolohikal at pilosopikal na metaporikong pahayag na “langit at lupa” bilang paglalarawan ng panlipunang agwat ng mga nagmamahalan sa mga karaniwang kuwento; habang “kalooban ng diyos” ang kapalaran ng malayong panlipunang puwang na ito.

Sa puntong ito, layunin ng mga nagsasalin na marating ang lingguwistikang antas ng may-akda alinsunod sa mga teoretikal at praktisyolohikal na batis ni Dumdum bilang isang malikhain at kritikal na manunulat sa kanyang mga obra. Gamit ang semantikong metodo ng pagsasalin ni Newmark, layunin din ng mga nagsasalin na maging tapat sa may-akda, kung kaya may mga espesikong salita na minabuting panatilihin—gaya ng “gugma”—dahil ito mismo ang ginamit na kataga ng may-akda upang ipaliwanag ang Sebwanong konteksto ng pagmamahal (gugma).

Mula sa pagsusuri ng intelektuwal na talambuhay ni Dumdum, ibinahaging tubong-Cebu ang tanyag na manunula(t) kung saan lumaki, nag-aral, at nagretiro bilang hukom. Kaya sa akdang *Love in the Time of Camera* ay nagtataglay ng iba’t ibang sanaysay tampok ang kultura at pamumuhay ng mga Sebwan, at maging ang ilan sa sariling karanasan ng may-akda sa lungsod. Sa “*Sugboanong’ Taras: A Glimpse of Cebuano Personality*” (2016) nina Philip Lagahid at Nera Puyo, pinatunayan ang tatlong pangunahing katangian ng mga Sebwan gaya ng pagiging “esperituhanon” (spiritual), “garbo” (prideful), at “lumadnon” (patriotic to native roots). Maaaring ipagpalagay na taglay ng mga tekstong isinulat ni Dumdum ang pagkakaroon ng kasariling diwang pagpapahalaga sa mga Sebwan (o Cebuano pride). Isa sa mga indikasyon ang pagbabahagi ng ilang termino na mula sa Wikang Sebwan na hindi basta matutumbasan ng termino (sa TL). Sa unang talata ng maikling kuwento ng “Poor Man’s Love,” matatagpuan ang metaporikong paglalarawan ng natatanging salitang Sebwanong “gugma.”

Orihinal: *Gugma*, the Cebuano word for love, is not exactly love, as for instance, the Yanks or the Brits understand

it. If love is redness, *gugma* is the redness of the Cebuano rose, product of Cebu's rain, sun and soil. *Gugma* has therefore a definite Cebuano soil, a complex one, as souls go.

Salin 1: *Gugma*, ang salitang Sebvano para sa love, ngunit hindi ang eksaktong love na naiintindihan ng mga Kano o mga Briton. Kung love ang pagkapula, ang *gugma* ang pagkapula ng Sebwanong rosas, ang produkto ng ulan, araw, at lupa ng Cebu. Samakatwid, katangi-tangi ang *gugma* sa mga Sebvano, komplikado ito tulad ng usapin tungkol sa paglisan ng mga kaluluwa.

Batay sa salin 1, kapansin-pansing hindi pinalitan ng mga nagsasalin ang "*gugma*," habang pinanatili naman ang kahulugan ng mas unibersal na salitang "*love*" sa Wikang Ingles. Hindi basta maisasalin ang salitang Cebuanong "*gugma*" dahil tinutukoy nito ang partikular na uri ng pagmamahal na hindi makasarili at kayang magsakripisyo para sa iba. Maihahawig ito sa salitang Griyegong *Agape* na nangangahulugang pagmamahal na walang kondisyon at hindi masusukat kung sa gayun itinuturing na pinakamataas na uri ng pagmamahal. Kaiba ito sa mga salitang Tagalog na pagmamahal na nakaangkla sa konsepto ng halaga at pag-ibig na nakaugnay sa konsepto ng pagnanais. Pagdidiin pa ni Newmark sa semantikong pagsasalin: "*it may translate less important cultural words by culturally neutral third or functional terms, but not by cultural equivalents*" (Newmark 1988, 46). Kaya sa halip na gamitan ng pagtutumbas, minabuting panatilihin ang iba pang binanggit na mga salitang Sebvano mula sa maikling kuwento ni Dumdum katulad ng "*gugmang kubus*," "*langit ug yuta*," "*lana ug tubig*," "*pagbuot sa Ginoo*," at "*ulipon sa gugmang giatay*." Sa mas epesipikong paraan, naging tapat sa may-akda at kultura (ng SL) ang mga nagsasalin alinsunod sa semantikong pagsasalin sapagkat naging obhetibo at pinanatili ang mga eksaktong salitang nabanggit. Isinasagawa ito kapag mahirap maintindahan ang konotatibong kahulugan ng teksto (sa SL). Samantalang ang komunikatibong pagsasalin ay subhetibo at pinagtutuunan ang tugon ng mambabasa

at tinitiyak ang pagsasalin nito para lubos na maiintindihan ang teksto (sa TL) (Fengling 2017, 37, sariling salin).

Mas mahusay kapag mas mauunawaan ang ibig sabihin ng may-akda/teksto, sa paraang maganda at may natural na tono, dahil ito ang hahatak sa kanya na magsalin (Newmark 47-48, sariling salin). Kahit pa tila naging empatiko si Newmark sa may-akda/teksto, nararapat ding maging tapat sa target na wika. Kailangang madiskubre ang pagiging natural ngunit tunay, at masalimuot ngunit detalyado, sa paraan ng pagsulat (kahit pa tila hindi ito ang nakagawian ng nagsasalin). Sa pangalawang talata ng maikling kuwento ng "Poor Man's Love," matatagpuan ang natural na tono ng pagsasalin alinsunod semantiko (kahulugan) at sintaktikong estruktura (kaayusan):

Orihinal: Now, what emotions and evocations does it stir in the Cebuano heart, in the hearts, for example, of the Cebuano middle class, the clerks, the teachers, the salesgirls, the students? These are the people who are likely to write the stories about love (the very poor are illiterate and the rich have other, more interesting things to do).

Salin 2: Ngayon, ano ang mga damdamin at paggunita ang nililikha nito sa puso ng mga Sebvano, halimbawa sa puso ng panggitnang uring Sebvano, mga empleado, mga guro, mga saleslady, at mga mag-aaral? Ito ang mga uri ng tao na malamang magsusulat ng kuwento tungkol sa love (hindi makabasa o makasulat ang mahihirap at may iba pang mas interesanteng magagawa ang mayayaman).

Batay sa salin 2, kapansin-pansin ang sistematikong pagpapanatili ng pagkakaayos (syntactic), pagsasatono (intonation), at pagbabantas (punctuation) ng mga salita at pangungusap. Kaya minabuting panatilihin ang tatlong nabanggit na mga elementong ito sa kabuoang pagsasalin ng maikling kuwento. Sa mas epesipikong paraan, naging tapat sa target na wika ang mga nagsasalin sa ekspresibong anyo ng semantikong pagsasalin upang

magampanan ang orihinal na pagkakatulad sa teksto (sa SL) sa pamamagitan ng pagpapanatili ng *vocative effect* nito. Samantalang kapag isasagawa ito sa komunikatibong pagsasalin ay may panibagong pagkakaayos ng mga salita at parirala upang mas madaling maintindihan ang mga pahayag na banayad, payak, at natural na nagmumula sa nagsasalin (Fengling 2017, 37).

Malinaw na inuudyok ang katapatan sa pagsasalin ng masalimuot at detalyadong pagkakasulat ng may-akda sa paraang natural at tunay na may hangaring maging tapat sa mambabasa. Dahil nakapokus sa proseso ng pag-iisip ng may-akda ang semantikong pagsasalin, kinakailangang magsilbi itong katuwang ng mambabasa sa mga pahiwatig (connotation) na pundamental na bahagi ng mensahe ng teksto. Sa pangatlong talata ng maikling kuwento ng “Poor Man’s Love,” matutunghayan ang pagsisikap na marating ang pragmatikong talab ng pagsasalin para sa mga mambabasa:

Orihinal: Accordingly, the best way to fathom the depths of *gugma* is to read these stories.

Salin 3: Alinsunod dito, ang pinakamainam na paraan para maunawaan ang kalaliman ng *gugma* ang pagbabasa ng mga kuwento tungkol dito.

Batay sa salin 3, kapansin-pansin ang tuwirang pagsunod ng mga nagsasalin sa sistema ng pag-iisip ng may-akda dahil tunguhin ng mapanatili ang kahulugan nito para sa mambabasa. Sa tinukoy na pangatlong talata na ito, isa sa napakatamang paraan ng pagsasalin komunikatibong dulog ay: “*pinakamagandang masalin ang mga kuwento tungkol sa gugma para maintindihan ito.*” Ngunit sa mas espesipikong paraan, naging tapat sa may-akda, sa target na wika, at maging sa mambabasa nang panatilihin ang salitang may kontekstuwalisadong kahulugan (halimbawa, ang “gugma”), nang sundin ang estruktura, kaayusan, at pagbabantas; at nang maisalin ito sa tunay ngunit natural na paraan. Hindi man talagang natural na ginagamit sa komunikatibong pag-uusap ang mga salita o pariralang natagpuan sa naging pagsasalin (i.e., alinsunod dito, pinakamainam, o gugma), naging banayad na tunay ngunit natural ang estratehiya ng mga nagsasalin nang

kinasangkapan ang likas na pormal na anyo ng mga salita at pariralang pampanitikan, gayundin ang detalyadong katapatan sa kabuoang organisasyon ng teksto (na nasa SL).

Samakatwid, ang layunin ng semantikong pagsasalin ay holistikong isinasaalang-alang ang pagiging tapat sa may-akda, tapat sa target na wika, at tapat sa mambabasa. Sa mas espesipikong paraan, ang semantikong pagsasalin ay pagpapanatili ng mga salitang may kontekstuwalisadong kahulugan; pagpapanatili ng pagkakaayos, pagsasatono, at pagbabantas ng mga salita at pangungusap; at pagpapanatili ng sistema ng pag-iisip ng may-akda sang-ayon sa teksto (sa SL) dahil mithiing panatilihin ang kontekstuwal na kahulugan nito sa lingguwistikang antas ng may-akda para sa mambabasa.

Ngunit makikita sa pagsasalin na hindi lamang kahulugang lingguwistika ang nailuwal, kundi pati ang kultural at natural na poetiko ng Sebvano na mapapansin sa paghahayag ng istorya ng *love* at *humor* sa maikling kuwento. Mapapansin ito sa pagpapanatili ng orihinal na termino “gugma” upang maging tapat sa may-akda ng maikling kuwento kahit na nakasulat sa wikang Ingles. Maliban dito, mapapansin din na napanatili ang *humor* ng maikling kuwento kahit pa naisalin na ito (tingnan ang mga salin). Maaaring sabihin mula rito na nakapagpahayag din ng kultura at natural na poetiko ng teksto ang semantikong metodo ng pagsasalin, bagaman sinasabing nakatuon sa lingguwistikong antas (semantiko at sintaktiko istruktura). Patunay ito na hindi mahihiwalay ang kahulugan (lingguwistikong antas) ng mga salita sa kultura ng teksto. Dahil dito, masasabing nag-iba (hindi klaro) ang pagitan o kaibahan ng semantiko at komunikatibong pagsasalin.

ILANG KINAHARAP NA SULIRANIN SA PAGSASALIN NG MAIKLING KUWENTO

Unang suliranin na kinaharap ng mga nagsasalin ay kung kailan pananatilihin ang mga salita (sa SL) at kung kailan maghahanap ng mga katumbas na salita (sa TL), partikular na sa pagsasalin ng mga salitang “gugma” at “love” patungo sa wikang Filipino. Para matugunan ito, isinagawa ang transference o pananatili ng mga natukoy na salita mula sa SL patungo sa TL. Ayon sa teksto (sa SL), tinutukoy ng salitang “love” ang unibersal na konsepto ng pag-ibig/

pagmamahal. Bagaman tumutukoy sa “love”, hindi lamang nito basta matutumbasan ang salitang “gugma” dahil nakaugay ito sa kultural na konsepto ng “love” ng mga Sebwan. Ginamit sa malaking bahagi ng akda ang salitang “love,” subalit hindi ang unibersal na konsepto ang laging tinutukoy nito.

Sa pamagat pa lamang ng akda na “Poor Man’s Love,” maaaring maisalin ang salitang “love” bilang “pag-ibig” o “pagmamahal” sa Wikang Filipino na may magkaibang kahulugan sa sosyolingwistikang pagsusuri. Parehong nagsisimula ang mga salitang “pag-ibig” at “pagmamahal” sa unlaping “pag-” na pinaikling “kapag” at kabaliktaran ng “pagka.” Ang “pag-ibig” ay may salitang-ugat na “ibig” na nangangahulugang “nais, gusto, mithi, o hangad.” Mula rito, mabubuo ang kahulugan ng “pag-ibig” kapag “nais, gusto, mithi, o hangad” ang isang tao o bagay. Samantala, ang “pagmamahal” ay may salitang-ugat na “mahal” na nangangahulugang “may mataas na halaga.” Sa pormal o seremonyal na paggamit ng Filipino, ginagamit ang “mahal” (halimbawa, “mahal na pangulo”) sa pagkilala sa mataas na katungkulan at pagpapakita ng paggalang. Bukod dito, ang “pagmamahal” ay nangangahulugan ding “may mataas na pagpapahalaga” sa isang tao o bagay. Sa pagsasalin ng Ingles na pamagat na “Poor Man’s Love,” isinalin ito bilang “Pag-ibig ng Isang Mahirap” dahil masasabing hindi umabot sa antas ng “pagmamahal” ang lalaki sa saglit na oras na masilayan ang babae sa talyer, bagkus, may “pag-ibig” lamang batay sa natunghayang pisikal na katangian nito.

Pangalawang suliranin na kinaharap ng mga nagsasalin ay kung ano ang mga angkop na salita hindi lamang para sa kasarian, kundi pati na rin sa edad ng mga tinutukoy, partikular na sa pagsasalin ng mga salitang “lad” at “boy,” gayundin ang “lassie” at “girl.” Para matugunan ito, isinagawa ang componential analysis o paghahambing at pagtutumbas ng mga salita kaugnay ng semantikong ugnayang nangyayari sa bokabularyo para matiyak na sasakto sa tinukoy na konteksto ang salin.

Ginamit sa akda (sa SL) ang mga salitang “lad” at “boy” bilang pantukoy para sa lalaki sa kuwento; habang “lassie” at “girl” bilang pantukoy sa babae. Bukod sa kasarian, pinatutungkulan din nito ang edad na kinabibilangan ng mga tauhan. Maaaring gamitin sa salin (sa TL) ang mga salitang “binatilyo” o “binata” sa pagsasalin una; at

“dalagita” o “dalaga” para sa ikalawa. Ang salitang “lad” ay may katumbas sa Ingles na “boy,” “young man,” o “youth,” habang ang salitang “lassie” ay may katumbas sa Ingles na “girl” o “young woman.” Sa Wikang Filipino, tinatawag na “binatilyo” o “dalagita” ang mga nasa edad 11–12 na taong gulang dahil itinuturing silang “hindi na bata” ngunit “hindi pa rin ganap na binata o dalaga” (Javier 2007, 95–96). Samantala, tinatawag na “tinedyer” na mula sa “teenager” ang mga nasa edad 13–19 (Javier 2007, 95). Kung ibabatay sa estado sibil, “binata” o “dalaga” rin ang tawag sa mga indibidwal na “wala pang asawa.” Subalit dumarating ang panahon kung saan tinatawag ng “matandang binata” o “matandang dalaga.” Iba-iba ang batayan ng edad, kaya maituturing na isang penomenolohiko ang konsepto ng “matanda” at ang pagiging “binata” o “dalaga.” Tinutukoy rin sa sosyo-sikolohikal na pananaw na nilampasan na ng pananda sa pag-aasawa ang “matandang binata” o “dalaga.” Samakatwid, mainam na gamitin sa pagsasalin ng akda ang salitang “binata” para sa mga salitang “lad” at “boy,” habang “dalaga” naman para sa “lassie” at “girl.”

Pangatlong suliranin na kinaharap ng mga nagsasalin ay kung paano maisasalin ang mga salita upang malinaw ang paliwanag, konteksto, at biswalisasyon sa isang hindi inaasahang pangyayari sa maikling kuwento.

Orihinal: Once the wife decapitated a crossing duck because I slipped into my daydream.

Salin 4: Isang beses napugutan ng minamanehong kotse ng aking asawa ang tumatawid na itik dahil nananaginip ako nang gising.

Para matugunan ito, isinagawa ang pamamaraang triplets sapagkat kinasangkapan ang pagsasama-sama ng tatlong estratehiya para masolusyonan ang natukoy na suliranin sa pagsasalin. Una, kinailangang maisalin ang salitang “decapitated” na nangangahulugang “to cut off the head of a person [or animal]” (mula sa *Cambridge Dictionary*). Mula rito, malinaw na ginamit ang neutralisation, sapagkat mahalagang maipaliwanag kung bakit at paano napugutan ang tumatawid na bibe. Naganap ito nang nasagasaan “ng minamanehong kotse ang tumatawid na bibe” dahil sa “nananaginip

nang gising” ang may-akda. Kung palasak itong isasalin bilang “pinugutan,” maaaring magkaroon ng kakulangan sa konteksto kung bakit o kung paano “napugutan” ang bibe. Ikalawa, masasabing may iba’t ibang salitang maaaring gamitin sa pagsasalin ng salitang “duck.” Katumbas ng salitang duck (sa SL) ang salitang pato (sa TL) upang tukuyin ang pangkahalatang tawag sa iba’t ibang uri ng mga ibon na may kakayahang lumangoy, may waterproof na balahibo, at may mala-sapot na paa. Ilan sa mga tawag sa partikular na uri nito (sa TL) ang bibe (patong kulay puti), itik (patong kulay itim o kape at ginagawang balut at penoy ang mga itlog), gansa (mas malaki sa bibe), sinse (mas mabigat, mas malaki, at mas mahaba ang leeg kaysa sa gansa). Sa kontekstuwal na tumbasan sa wikang Cebuano (pinagmulan ng may-akda at lipunang tinutukoy sa kuwento) isinasalin ang salitang duck na itik (Canonigo 2015, 28). Ikatlo, isinalin ang salitang “daydream” sa pamamaraan ng pagsasaling angkop sa konteksto pangungusap. Malinaw na gumamit ng componential analysis dahil sa kultura (sa TL), “nananaginip nang gising” ang sandaling pagkawaglit sa ulirat habang nakamulat ang mga mata. Maaari rin itong tumbasan ng “pangarap nang gising, pantasya, o pag-ilusyon,” subalit tinutukoy na nito ang uri ng panaginip. Sa kasong ito, mas mainam na gamitin ang “nanaginip nang gising” bilang pantukoy sa mismong aksiyon.

Pang-apat na suliranin ang pagsasalin ng mga metapora (sa SL) at pagsusuri ng angkop na salita sa kultura (sa TL). Sa pagsasalin ng metapora, mahalagang matumbasan (sa TL) ang pangunahing kahulugan at kultural na konteksto (sa SL) nito. Ang metapora ay maaaring reperensiyal dahil imposible ang literal na paglalarawan o maaaring estetika upang makapagpahiwatig sa malikhaing paraan (Newmark 1988, 104, sariling salin).

Orihinal: And my man (age 20) sighed, “ay, my humble lizard can never hope to savor such a flavor.

Salin 5: At napabuntong hininga ang lalaki (edad 20), “Hay, wala nang pag-asa ang mapagkumbaba kong alaga na malasap ang ganoong linamnam.”

Batay sa salin 5, nasabi ang pahayag ng binata matapos niyang masulyapan ang magandang dalagang nakasakay sa kotseng

Mercedes. Kapag pagbabatayan ang intuwisyon, maaaring gamitin ang literal na pagsasalin sa paglilipat-diwa ng metapora, subalit mainam din na magsagawa ng konsultasyon sa ilang indibidwal na pamilyar sa konteksto ng “usaping lalaki” sa pagtutumbas ng konsepto na maunawaan ng mga mambabasa. Maliwanag na kinasangkapan ang cultural equivalent sa puntong ito. Mula sa konteksto (sa SL), ginamit ang metaporang “humble lizard” bilang pantukoy sa biyolohikal na ari ng lalaki, habang salitang “flavor” ang ginamit na pantukoy sa nakitang babae. Sa konteksto (sa TL), ginamit ang salitang “alaga” na karaniwang tumutukoy sa “ari” ng mga lalaki. Kaya mawawaring may tono ng pang-iinsulto sa kalalakihan kapag inihambing ang laki ng ari sa aktuwal na sukat ng butiki.

Sa kabuoan, ang mga kinaharap na mga suliranin ay ang pagsasalin ng mga salita (sa SL) na may dalawang katumbas na termino (sa TL). Katulad ng naging habkang ng mga nagsasalin, mahalaga ang malalimang pagsusuri ng kahulugan ng mga salita (sa SL) at ang pagdalumat sa kahulugan ng nakitang katumbas na mga salita (sa TL) upang matiyak ang mga gagamiting tugmang salita na may akmang kontekstuwal na kahulugan.

ANG PAGGAMIT NG INTUWISYON SA PROSESO NG PANGKALAHATANG PAGSASALIN NG MAIKLING KUWENTO

Para kay Newmark, ang Mga Antas sa Teorya sa Pagsasalin (Levels on Theory of Translating) ay mas nakatuon sa mismong aktuwal na proseso sa pagsasalin. Nagmumula ito sa isang teksto (sa SL) alinsunod sa konteksto at panahon, patungo sa makahulugang mga pangungusap, at hanggang sa matamo ang malinaw na ugnayan ng mga pangungusap upang makabuo ng isang teksto (sa TL) na may natural na pagsasalin. Layunin nitong maunawaan ng nagsasalin ang pagdaraanang proseso hanggang sa marating ang natural na pagsasalin. Pagsasaad ni Newmark, walang purong obhetibo o subhetibo, at walang matatag at perpektong batas sa pagsasalin, pawang aproksimasyon lamang ang sukdulang gawain ng nagsasalin (Newmark *Approaches* 21, sariling salin). Dahilan ng nasabing perspektibang ito ang pagbuo ni Newmark ng dalawang magkaibang panig bago ang aktuwal na teorya ng “proseso ng iba’t ibang antas ng pagsasalin.”

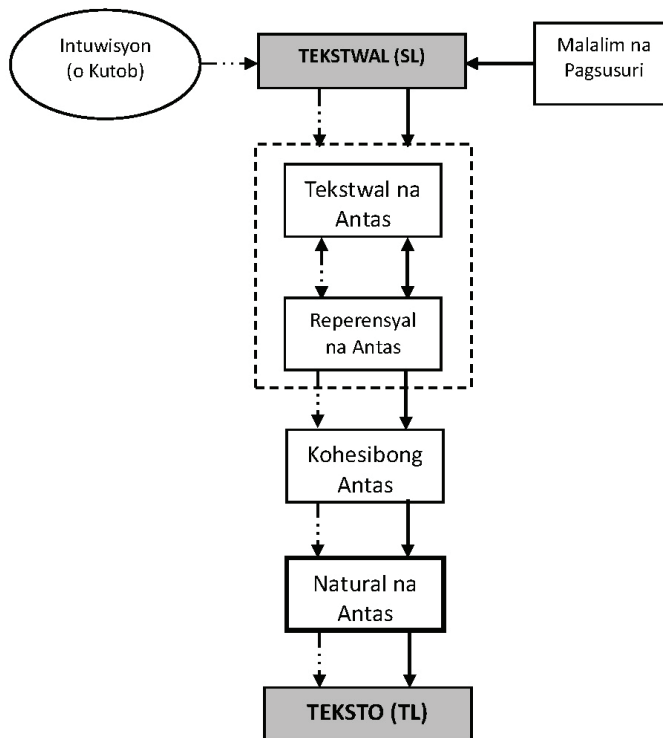

Figura 4: Teorya ng Proseso ng Iba't Ibang Antas ng Pagsasalin

Ang unang panig ay karaniwang ginagamitan ng intuwisyon (o kutob) na mas angkop sa mga tekstong pampanitikan o ng mga tekstong madaling maisalin (tingnan sa Figura 3). Maliwanag na mas kapaki-pakinabang sa panig na ito ang pagsasalin ng maikling kuwentong “Poor Man’s Love” kung saan mas umiiral ang intuwisyon (o kutob) sapagkat kabilang ito sa mga tekstong pampanitikan. Isinasalin ang teksto (na nasa SL) kada-pangungusap upang mapakiramdaman, makuha ang tono, at maunawaan ang nalilikhang emosyon sa tono ng teksto. Panatilihin muna ang nabuong pagsasalin, maaaring rebisahing muli, at saka babasahin ang kabuoang teksto (na nasa SL) (Newmark *A Textbook 21*, sariling salin). Paalala ni Newmark, maaaring maharap sa napakaraming rebisyon sa umpisa ng metodong ito. Ang pangalawang panig ay karaniwang ginagamitan ng malalim na pagsusuri na mas angkop sa mga tekstong teknikal/institusyonal o mga tekstong mahirap maisalin (tingnan sa figura 3). Isinasalin ang teksto (na nasa SL) matapos mabasa ng dalawa hanggang tatlong beses ang kabuoang teksto, para maunawaan ang intensiyon, register, at tono, at matukoy ang mahihirap na salita at pahayag. Paalala rin ni Newmark, maaaring maging mekanikal na gawain ito at kinakailangan ng matiyagang pagsusuri ng pagsasalang-teksto bilang batayan sa umpisa ng metodong ito, at hangga’t maaari, nililimitahan ang pag-iral ng intuwisyon (o kutob) sa pagsasalin (*Ibid.*). Matapos maitakda ang gagamiting metodo, maaaring malay o hindi lubusang malay ang nagsasalin, na pagdadaan ang apat na antas ng pagsasalin: ang tekstuwal na antas, ang reperensiyal na antas, ang kohesibong antas, at ang natural na antas ng pagsasalin.

TEKSTUWAL NA ANTAS NG PAGSASALIN

Ang unang antas ay tekstuwal na antas ng pagsasalin kung saan umiiral ang intuwisyon (o kutob) ng nagsasalin at awtomatikong pagsasagawa ng partikular na “paglilipat-salita.” Magaganap ito sa pamamagitan ng transposisyon ng balarila (o grammar) (ng SL) sa kanilang nakahandang tumbas (sa TL), at saka magsalin sa mga leksikal na yunit na angkop sa konteksto ng pangungusap (Newmark 1988, 22, sariling salin).

Tingnan ang salin 6 na may tekstuwal na antas ng pagsasalin:

Orihinal: A poor chauffeur who falls in love with his master's daughter wins her only after she suffers an accident that leaves her so ugly nobody else will have her.

Salin 6 Isang mahirap na drayber ang nahulog sa pag-ibig sa anak na babae ng kanyang amo na napanalunan lamang niya matapos makaranas ng isang aksidente na nag-iwan sa kanya ng sobrang kapangitan kaya wala ng magkagusto sa kanya.

Batay sa salin 5, kapansin-pansin ang orihinal na teksto lamang ang naging batayang antas ng pagsasalin. Sa tekstuwal na antas, ang pagsasalin ng “falls in love” ay literal na “nahulog sa pag-ibig,” ang pagsasalin ng “wins” ay literal na “napanalunan,” at ang pagsasalin ng “so ugly” ay literal na “sobrang kapangitan,” dahil ang antas ding ito ay literal na pagsasalin ng simulaing lengguwahe (SL) patungo sa tunguhang lengguwahe (TL). Isa lamang ito sa napakaraming pagsasalin sa tekstuwal na antas. Gayong payak at daglian ang pagsasalin, isang hamon ang antas na ito dahil kinakailangang maalis ang pagkaalanganin ng nagsasalin, gaano man kahindi-natural-pakinggan ang salin, magsisilbi itong pundasyon sa pagwawasto sa oras ng *paraphrasing* at pagbabawas ng mga salitang magkakasingkahulugan habang umuusad ang pagpapakinis nito. Hindi istrikto ang tekstuwal na antas na mapako ang nagsasalin sa antas na ito. Katulad ng payo ni Newmark, “maaaring nasa ibang antas ang isip ng nagsasalin, habang pinagtutuunan din ang iba pang antas sa proseso ng pagsasalin. Ang pagsasalin ay isang gawain kung saan kailangang mag-isip ng iba’t ibang bagay nang sabay-sabay” (Newmark 2001, 22, sariling salin).

REPERENSIYAL NA ANTAS NG PAGSASALIN

Ang pangalawang antas ay reperensiyal na antas na kasabay ng tekstuwal na antas ng pagsasalin (tingnan ang Figura 3). Dito miiral ang banayad at tuloy-tuloy na linaw sa isip ng nagsasalin kung tungkol saan

ang teksto, kung para saan ang teksto, at kung ano ang natatanging pananaw ng may-akda. Malalaman kung tungkol saan ang teksto sa pamamagitan ng pagpapasimple ng mga salita o paggamit ng iba’t ibang sanggunian (ensiklopedya, diksyonaryo, at iba pa) para sa bawat malabong pangungusap (na marahil matalinghaga o may malalim na kahulugan).

Tingnan ang salin 7 na may pinagsamang tekstuwal at reperensiyal na antas ng pagsasalin:

Orihinal: A poor chauffeur who falls in love with his master's daughter wins her only after she suffers an accident that leaves her so ugly nobody else will have her.

Salin 7: Isang mahirap na drayber ang umibig sa anak na babae ng kanyang amo na napanalunan lamang niya matapos makaranas ng isang aksidente na nag-iwan sa kaniya ng sobrang kapangitan kaya wala ng magkagusto sa kaniya.

Batay sa salin 7, masasaksihan ang kompromiso sa pagitan ng teksto at ng tiyak na katotohanan. Sa textual na antas, habang literal na isinasalin ang teksto, maiisip na kung tungkol saan ang teksto sa naging posibleng “pag-ibig” ng isang drayber sa isang mayamang dalaga dahil siya lamang ang nakatanggap sa naging hindi kaaya-ayang pisikal na anyo nito sanhi ng aksidente. Nakatulong sa puntong ito ang biswalisasyon ng sinasabi ng teksto, pagdagdag ng ilang salita o ng impormasyon mula sa antas ng realidad o itinuturing na totoo para sa teksto. Semantikong pagsasalin ang ginawa sa akda kung kaya mahalaga ang pagtuon sa pagsasalin ng salitang kultural (sa SL) upang mapanatili ang kontekstuwal na kahulugan (sa TL) sa linggwistikang antas ng may-akda.

Habang sa reperensiyal na antas, mababanaag na matapos ang unang pagsasalin na maaaring maitumbas ang salitang “fell in love” (sa SL) ayon sa sosyolinggwistikang kahulugan (sa TL) ang mga salitang “nahulog ang loob” at “umibig.” Magkahawig ang dalawang salita, ngunit may manipis na pagkakaiba sa kahulugan. Ginagamit sa Wikang Filipino ang ekspresyong “nahulog ang loob” upang tukuyin ang paghantong sa pagtitiwala sa tao (sa materyal man o di-materyal na

usapin). Samantala, isang pakiramdam ang “umibig” kung saan kinaya o ninais matapos lubusang “mahulog ang loob” nito. Kung gayon, tiwala ang naibigay sa “pagkahulog ng loob,” habang may kaakibat na pagkilos para sa “umiibig.” Mawawaring “hulog na hulog ang loob” ng isang umiibig. Sa puntong ito, maririnig mula sa “umiibig” ang karaniwang linyang “nahulog na ang loob ko sa kaniya,” o kaya “sa palagay ko nga iniibig ko na siya.” Sa reperensiyal na antas, naaangkop na gamitin ang salitang “umibig” para sa pagsasalin ng tekstong ito (tingnan muli ang salin 6).

Samakatwid, patuloy na abala ang nagsasalin sa parehong tekstuwal at reperensiyal na antas, nagkakaroon na ng katuturan ang katotohanan at ang lingguwistika, ang buhay at ang wika, ang sanggunian at kahulugan. Habang binubuo ito ng nagsasalin, lalo nang lumilinaw ang mga salita at pangungusap ng teksto (na nasa SL).

KOHESIBONG ANTAS NG PAGSASALIN

Ang pangatlong antas ay ang kohesibong antas ng pagsasalin, ito ang antas na nag-uugnay sa tekstuwal at sa reperensiyal na antas ng pagsasalin (tingnan ang Figura 3). Maraming pagkakaiba ang panumbas na salita at estruktura ng wika (sa tekstuwal na antas), kaya nabibigyan ng solusyon ito sa pamamagitan ng paggamit ng suplemental na impormasyon (sa reperensiyal na antas). Umiiral ang ilang salik sa kohesibong antas gaya ng estruktura, lagay ng loob, tono at pakiramdam. Malawak ang sakop ng antas na ito—sinusuri ang estruktura ng pangungusap mula leksikal, bantas, at pagkakaugnay nito upang mabuo ang teksto. Sa pamamagitan nito, maiintindihan ang nalilikhang lagay ng loob (positibo, negatibo, at neutral), at tono at nililikhang emosyon sa teksto.

Tingnan ang salin 8 na may kohesibong antas ng pagsasalin:

Orihinal: A poor chauffeur who falls in love with his master's daughter wins her only after she suffers an accident that leaves her so ugly nobody else will have her.

Salin 8: Isang mahirap na drayber ang umibig sa anak na babae ng kanyang amo na nakuha lamang niya matapos makaranas ng isang

aksidente na naging dahilan ng kaniyang sobrang kapangitan kaya wala ng magkagusto sa kaniya.

Batay sa salin 8, muling sinuri sa antas na ito ang kahulugan ng ilang salita ayon sa semantikong gamit nito sa pangungusap. Una, ang salitang “win” (sa SL) ay may katumbas na “pagkapanalo” (sa TL), na nangangahulugang “pagkapanalo sa loob ng indibidwal” alinsunod sa konteksto nito. Gayunpaman, mapagtatantong mas mainam na gamitin ang salitang “nakuha” dahil madalas na nauugnay ang konotasyon ng salitang “panalo” sa pagkamit ng mga materyal na bagay. Ikalawa, pinalitan din ang salitang “nag-iwan” (mula sa salin 6) ng pariralang “naging dahilan” (tungo sa salin 7) batay sa konteksto nito. Dahil kapag susuriin ang semantikong kahulugan ng salitang Ingles na “leaves” sa pangungusap (sa SL), ipinapahayag na dulot ng aksidente ang nangyari sa dalaga. Hindi ito naaakma sa literal na salin nitong “nag-iwan,” sa halip mas naaangkop ang deskriptibong katumbas nito na “naging dahilan.” Hangga’t maaari, pinanatili ng mga nagsasalin ang ayos ng salita at bokatibong tono ng pangungusap alinsunod sa semantikong pagsasalin.

Mula rito, makikita na isinasaalang-alang ang haba ng talata at ng mga pangungusap upang maangkop ang mga salita sa estruktura, lagay ng loob, at tono ng teksto (na nasa SL) sa pagsasalin ng teksto (na nasa TL). Samakatwid, ang kohesibong antas ay nagsisilbing makinarya para mapanatili ang pagkakaisa ng diwa at pinagtutuunan ng kabuoang teksto. Maaari ding pansamantalang matantiya sa yugtong ito kung maganda ang isinagawang pagsasalin o kinakailangan pa ng rebisyon.

NATURAL NA ANTAS NG PAGSASALIN

Ang panghuling antas ay ang natural na antas ng pagsasalin, kung saan nararapat na umiral ang sining ng mental na paghihiwalay ng sarili sa teksto (sa SL) at kadalubhasaan ng nagsasalin sa gagamiting wika na nakatuon sa gramatikal at leksikal na pagsasalin ng teksto (na nasa TL). Kailangan sa yugtong ito ang paulit-ulit na pagbasa ng sariling pagsasalin at pagpapalit ng mga salitang hindi-tunog-natural. Kapag may sapat pang panahon, obligadong rebuyhin muli ng nagsasalin ang sariling bersiyon ng pagsasalin. Sa unang tingin, mukhang madali

lamang marating ang natural na antas ng pagsasalin, ngunit may ilang konsiderasyong nararapat na tiyakin tulad ng katuturan ng pagsasalin; at ang natural at karaniwang gamit sa wika (gaya ng nakasanayang balarila, idyoma, at salitang ginagamit sa partikular na sitwasyon). Mahalaga ang pagbasa sa sariling bersiyon, malalaman sa gawaing ito ang pagkanatural kung masasabi na tila walang umiiral na orihinal na teksto (sa SL) batay sa isinagawang pagsasalin.

Tingnan ang salin 9 na sinikap na marating ang natural na antas ng pagsasalin:

Orihinal: A poor chauffeur who falls in love with his master's daughter wins her only after she suffers an accident that leaves her so ugly nobody else will have her.

Salin 9: Isang mahirap na drayber ang umibig sa anak na babae ng kanyang amo na napasakanya lamang matapos makaranas ng isang aksidenteng naging dahilan ng kaniyang sobrang kapangitan kaya wala ng ibang magkakagusto sa kaniya.

Muling nagsagawa ng rebisyon ang mga nagsasalin upang marating ang pagiging natural ng teksto (sa TL). Pinalitaan ang salitang “nakuha” ng salitang “napasakanya,” dahil batay sa mahabang karanasan at kasanayan ng mga nagsasalin sa iba’t ibang babasahin, mas karaniwang ginagamit itong termino sa mga pampanitikang akda tungkol sa “pag-ibig.” Buhat dito, maaari ding balikan ang reperensiyal na antas kung saan kapag gagamitin ang salitang “nakuha” bilang biswalisasyon ng sinasabi ng teksto, may kababawan at tila may sapolitang naganap batay sa konteksto/sitwasyon. Mas naaangkop ang “napasakanya” upang tukuyin na “umibig” o “nahulog na rin” ang isang indibidwal sa taong umiibig. Kung ganoon, ang pagiging natural ng isang teksto ay binubuo ng iba’t ibang idyoma, estilo, at register na pangunahing tinutukoy ng tagpuan ng teksto. Sa pagtiyak ng tagpuan, tinitingnan kung saan tipikal na inilalathala o nakikita ang teksto at kung sino ang may-akda, ano ang paksa, at kung sino ang mga kadalasang mambabasa nito.

Sa kabilang banda, kilalang malaman ang pagkakaiba ng “natural na ginagamit”

mula sa “karaniwang ginagamit.” Ang “natural na ginagamit” ay nasa pagitan ng pormal at impormal, madaling maintindihan, at nabuo mula sa pinakamadalas na ginagamit na estruktura at salita; habang ang “karaniwang wika” ay ang pinakapuso ng wikang natural na nabubuo. Naiiba rin ang natural na pagsasalin sa “kaswal na pagsasalin,” dahil malalaman ang pagkakasunod-sunod ng mga salita at estruktura sa natural na pagsasalin. Sa pagtukoy ng pagkakaiba ng “kaswal” sa “natural”, ipinagdiinan ni Newmark ang mga sumusunod na puntos: pagkakasunod-sunod ng mga salita; mga salita o pangungusap na produkto ng pagsasaling sansalita-bawat-sansalita; mga salitang may iisang kahulugan; ang pagiging angkop ng salitang ginamit; pagkaluma ng mga salita (ngunit depende pa rin sa kalikasan ng nagsasalita o sa tagpuan; at mga kapansin-pansing hindi angkop na salita o pangungusap, o ilang bahaging hindi natural (Newmark 1988, 28, sariling salin).

Mula sa pagsusuri ng mga antas na ito, makikita ang pagkaka-iba ng mga “katumbas” na salita sa TL ayon sa iba’t ibang antas ng pagsasalin. Halimbawa, sa tekstuwal na antas (*falls in love -nahulog sa pag-ibig, wins-napanalunan*); sa Reperensiyal na antas (*falls in love-umibig, wins-napanalunan*); sa Kohesibong antas (*falls in love-umibig, wins-nakuha*); at sa Natural na antas (*falls in love-umibig, wins-napasakanya*). Ipinapakita sa bahaging ito ng papel ang pagsusuri sa teorya ng antas ng pagsasalin ni Newmark kung saan maaring may pagbabago sa mga katumbas na salita ng TL depende sa antas ng pagsasalin. Patunay lamang ito sa pahayag ni Newmark na walang purong obhetibo o subhetibo, at walang matatag at perpektong batas sa pagsasalin, pawang aproksimasyon lamang ang sukdulang gawain ng nagsasalin (Newmark 2001, 21).

Gayunpaman, mapapansin ang pagpapanatili o “hindi pagsasalin” ng salitang “gugma” (love) sa semantikong metodo ng pagsasalin habang sa pagsusuri ng iba’t ibang “Antas ng Pagsasalin” ni Newmark, ang salitang “love” ay may ibang katumbas ayon sa antas ng pagsasalin. Dahil ito sa semantikong metodo ng pagsasalin na maaaring panatilihin ang mga salita na may konotibo at natural na kahulugan ng teksto (SL) kagaya ng “gugma”. Samantalang sa pagsusuri sa mga antas ng pagsasalin, mapapansin ang pagkakaiba ng mga katumbas na salita ng “love” upang maipakita

ang pagbabago ng pagsasalin sa bawat antas.

Paalala ni Newmark, hindi natatamo ang pagiging natural sa pamamagitan ng matinding udyok (o instinct) lamang. Nagtatrabaho ang mga nagsasalin sa pamamagitan ng maliliit na mga progresibong yugto, mula sa pinakakaraniwan hanggang sa hindi gaanong ordinaryong mga tanda ng mga salita at pangungusap. Walang unibersal na pagkanatural sapagkat nakadepende ito sa ugnayan ng nagsasalin at ng mambabasa at ng paksa o ng sitwasyon. Maaaring maging natural ang isang salita o pangungusap sa isang pangyayari, ngunit hindi likas sa isang sitwasyon. Nasa kamay ng nagsasalin nakasalalay kung paano matatamo ang natural at neutral na wika kung saan nagsasalubong ang parehong pasalita at pasulat na estruktura.

ILANG ARAL AT KABATIRAN SA KARANASAN NG PAGSASALIN NG MAIKLING KUWENTO

Kasama rin si Dumdum sa henerasyon ng mga manunulat at iskolar na Sebvano matapos ang panahon ng ikalawang digmaang pandaigdig (Estillore-Gabunada 2020, 254–55). Ang tinukoy na panahon ay mas nakakiling sa paggamit ng Wikang Ingles sa edukasyon kung kaya matinkad ang ingklinasyon ni Dumdum sa paggamit ng nasabing wika na matutunghayan sa kanyang mga akda. Sa katunayan, marami sa kanyang saling proyekto ay mga tula at maikling kuwento sa Sebvano na isinasalin sa Ingles. Sa maikling kuwentong “Poor Man’s Love,” kinasangkapan ni Dumdum ang estratehiyang panlipunang realismo upang mailarawan ang ruralidad at katotohanan sa Sebwanong etnisidad. Matutunghayan sa kuwento ang pagpapakita ng tatak ng *humor* ng mga Sebvano sa kabila ng isang panig na pag-ibig mula sa isang mahirap na binata. Sa pagkakataong ito, hangaring maipakita ang Sebwanong etnisidad sa usapin ng pinaghalong pag-ibig at *humor* sa pagtatangkang maisalin at masuri ang nilalaman gamit ang teorya ng pagsasalin ni Newmark.

Sa paglalagom ng mga kabatiran at puntos sa pagsasalin, pagninilay, at pagsusuri sa pagsasa-Filipino ng “Poor Man’s Love” ni Dumdum Jr. gamit ang teorya ni Newmark, matutunghayan ang mga sumusunod na puntos:

Una, bagaman nakapagsalin ang pangunahing may-akda bago pa nagdaan sa

mabusising proseso ng pagsasalin ni Newmark sa tulong ng mga katuwang na mananaliksik, mawawaring lalong nagningning ang kapakinabangan ng Amerikanong pantas higit para sa mga nagsasalin upang mapagnilayan, mapakinis, at matiyak ang kahahantungan ng obra sa tunguhing maisa-Filipino ito at harinawang mas maaabot ng mas nakararaming mambabasa. Buhat nito, naisakatuparan ding mabigyang-diskusyon ang mga yugto ng pagsasalin ni Newmark sa paraang madaling maiintindihan ng mga iskolar ng pagsasalin at mag-aaral ng Araling Pilipino.

Pangalawa, matapos mapagnilayan ang mga sariling salin at masandigan ang mga mungkahi ni Newmark, inaasahan ang mas pinalawak na kaalaman sa pagbatid ng kultural, historikal, at panlipunang konteksto ng tekstong isinasalin. Mas naging malinaw ang nabuong kasanayan at pamamaraan sa larangan ng pagsasalin. Bunsod nito, mas mapapadali, mapapabilis, at mapapahusay ang kabihasaan ng nagsasalin sa mga susunod na mga proyektong tekstos.

Pangatlo, mararating ang punto ng kadalubhasaan ng nagsasalin dahil matutunghayan sa aktuwal na praktika ng pagsasalin ang mga haharaping suliranin sa pagsasalin. Kahit pa narating na ng nagsasalin ang huling mga yugtong mungkahi ni Newmark sa aktuwal na pagsasalin, mapatotohanan ang pangangailangang balik-balikan at pagnilayan ang mga naunang natalakay na yugto at ideya, at konsiderahin ang mga salik sa loob at labas ng tekstong isinasalin, sa pagsasagawa ng desisyon sa aktuwal na pagsasalin.

Pang-apat, tunguhin ni Newmark na maging kapaki-pakinabang sa mga nagsasalin sa paraang hindi suhestibo, nagagap ng proyektong ito ang mga pawang pangkalahatang proposisyon ng Ingles na propesor na makatutulong sa praktika ng pagsasalin. Naging bukas ang pantas sa probabilidad na maaaring pagtibayin, tanggihan, o pag-isipan ang mga puntos sa teorya ng kanyang pagsasalin. Bago pa man mailathala ang aklat, sinabi ni Newmark na matagal nang isinasapraktika ang pagsasalin at kakausbong pa lamang noon ng propesyon sa pagsasalin.

Panlima, kapag babaybayin ang mga pag-aaral tungkol sa teorya o hinggil mismo kay Newmark sa World Wide Web, mawawaring naging instrumental para sa mga mananaliksik at iskolar na Tsino si Newmark upang

magamit ang mungkahi ng Ingles na propesor sa pagpapaunlad ng mga siyentipikong pananaliksik ng mga Tsino. Katunayan ang dumadagsang mga pag-aaral at pananaliksik ng mga Tsino hinggil sa pagsasalin. Naging makabuluhan sa mga dalubhasang Tsino ang dayuhang teoryang tulad ng kay Newmark habang nakakadiskubre ng mga estratehiya at pamamaraan, ngunit pinaunlad, pinananatili, at pinalalakas ang sarili nilang wika.

Pang-anim, ang mga nananaig na karunungan at palagay hinggil sa pagsasalin ay itinuturing na tentatibo, karaniwang kontrobersyal at pabago-bago. Sa personal na karanasan, sa pamamagitan ng pagsasa-Filipino ng akda ni Dum Dum ay hindi napagtanto ng mga nagsasalin ang puwang sa pagitan ng pag-iral ng teorya ng pagsasalin at ang praktika ng pagsasalin. Kinasangkapan ang teorya ng pagsasalin ni Newmark sa pamamagitan ng pagtukoy sa gamit ng wika, pagtiyak sa layunin ng teorya ng pagsasalin, pag-unawa sa batayang banghay ng pagsasalin; at paggamit sa teorya ng “proseso ng iba’t ibang antas ng pagsasalin.”

Pampito, kabilang si Newmark sa dekada pagitan ng 1960s at 1970s kung saan ang pag-aaral ng pagsasalin ay nakapokus sa pagkuha ng tumbas (o equivalent) na kahulugan ng teksto mula sa SL patungo sa TL. Sa pamamaraan na ito, aminadong walang perpektong batas ang pagsasalin at pawang aproksimasyon lamang. Malaki ang kontribusyon ni Newmark sa pag-aaral sa Mga Antas sa Teorya sa Pagsasalin (Levels on Theory of Translating). Sa pamamagitan nito, nabigyan ng linaw na nakadepende sa antas ng pagsasalin ang nabubuong kahulugan ng tekstong isinasalin. Nakatulong sa pagpapaliwanag ng mga talinhaga at metaporang Sebvano sa paraang tekstuwal, reperensiyal, kohesibo, at natural ang teorya ni Newmark. Natugunan ng teoryang ito ang mga haka-haka at pagdududa ng mga kritiko hinggil sa isyu ng manipulasyon ng pagsasalin.

Pangwalo, sa humigit-kumulang dalawampung taong ginugol ni Newmark sa Pagsasalin at Araling Pagsasalin, napakaraming mga dalubhasa at iskolar ang gumawa ng pananaliksik, sinundan ang kanyang ideolohiya, at nagbunga ng iba’t ibang pag-aaral tungkol sa kanyang inihaing mga puntos at estratehiya. Mapagtatanto na bahagi ng pag-unlad ng larangan ang pagtamo ng mga kritisismo mula sa ilang mga kapwa-

iskolar. Ito ay naging bagay na maituturing na nagpapatibay at nagpapahinog sa sinumang mangungunang magbalangkas, magteorisa, at magdiskurso sa anumang larangan. Katunayan ito na patuloy na yumayabong ang iba’t ibang disiplina katulad ng Pagsasalin.

Pangsiyam, ang paglalagay ng mga klasipikasyon sa pagsasalin ay isang makabuluhang hakbang, ngunit naiba ang pananaw sa klasipikasyon ng semantiko at komunikatibong metodo ni Newmark sa konteksto ito sapagkat lumabas pa rin ang kultural at natural na poetiko ng tekstong Sebvano kahit na semantikong metodo ang ginamit ng nagsasalin.

At panghuli, masasabing kaakibat ng kadalubhasaan sa pagsasalin ang patuloy na pagsasanay at pagsasapraktika nito. Mula rito, makabubuo ng mga ideya, kaisipan, at kalaunang batayan mula sa pag-unawa, pagtanggap, at patuloy na pagdiskubre ng iba’t ibang dibuho ng kahulugan, yaman ng kultura, at kabuluhan ng wika. ♦

SANGGUNIAN

- Ancheta, Jeffrey R. "Tawid-Kultural na Pagsasalin ng Nobelang One Hundred Years of Solitude ni Gabriel Garcia Marquez: Mga Estratehiya at Suliranin." *Dalumat Journal* 5, no. 1 (2019): 47-67.
- Canonigo, Cristina Santos. *Conversational English-Cebuano Made Easy*. Cebu: JUCIP Books, 2015.
- De la Cruz, Christa. "10 Beautiful Filipino Translations of Classic Books". *SPOT.PH*. Inakses noong Hunyo 25, 2020. <https://www.spot.ph/newsfeatures/the-latest-news-features/67301/translations-komisyon-sa-wikang-filipino-a00171-20160805-lfrm>.
- "Decapitate." *Cambridge Dictionary*. Inakses noong Hulyo 27, 2020. <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/decapitate>.
- Estillore-Gabunada, Maria Vanessa. "The Politics of Translation in the Creation, Production, and Canon Formation of Translated Cebuano Literature from the Postwar Period to the Present." *Kritika Kultura* (2020): 247-73.
- Fengling, Liu. "A Comparative Study of Nida and Newmark's Translation Theories." *International Journal of Liberal Arts and Social Science* 5, no. 8 (2017): 31-39.
- Guzman, Rodel B., and Criselda D. Ngislawan. "2nd International Research Conference on Teacher Education and Indigenous Peoples Education." Philippine Normal University North Luzon, *Book of Abstracts*, 2018, 70-71.
- Javier, Roberto Jr. "Kaasalang Sekswal at Kaalaban sa HIV/AIDS ng mga Lalabintaunin." *MALAY* 19, no. 3 (2007): 95-105.
- _____. "Pagsangguni tungkol sa konsepto ng matandang dalaga o binata." Pakikipanayam sa e-mail ni Deborrah Anastacio. Agosto 20,
- "Judge Simeon Dumdum: Law and Literature at the Speed of Broadband." *PhilStarGlobal*. Hunyo 29, 2006. www.philstar.com/cebu-lifestyle/2006/06/29/344535/judge-simeon-dumdum-law-and-literature-speed-broadband.
- Lazaga, Junley L. "Mga Lingguwistik, Estetik, at Sosyo-Kultural sa Pagsasa-Filipino ng Tulang Ilokano." *Pandiwa: Lathalaan para Sa Wika at Kultura* (2018): 25-54.
- Neubert, Albrecht. "Some of Peter Newmark's translation Categories Revisited." *Translation Today: Trends and Perspectives* (2003): 68-75.
- Newmark, Peter. *A Textbook of Translation*. New Jersey: Prentice-Hall International, 1988.
- _____. *Approaches to Translation*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 2001.
- Pym, Anthony. "Peter Newmark, Professor of Translation at the University of Surrey, Died on 12 July 2011 at the Age of 95." *European Society for Translation Studies*. Hulyo 12, 2011. <https://est-translationstudies.org/2011/peter-newmark-professor-of-translation-at-the-university-of-surrey-died-on-12-july-2011-at-the-age-of-95/>.
- Rada, Ester T. "Estilo ng Pagsasalin sa Wikang Filipino ng mga Teksbuk sa Araling Makabayan." *Scientia* (2017): 85-97.
- Reyes, Marvin R. "Mga Pagdidili-dili sa Pagtutumbas (Ilang Mungkahing mga Hakbangin sa Pagsasalin)." *Scientia* (2017): 61-76.
- Sison-Buban, Raquel E. "Ang Pagsasalang Teknikal: Pagsipat sa Praktika at Pagpapahalaga/Technical Translation: Revisiting the Practice and Essentials." *Malay* 26 (2014): 117-27.

Viaggio, Sergio. "Contesting Peter Newmark." *Eric* (1991). <https://eric.ed.gov/?id=ED334838>.

Yang, Shizhuo, at Zhiming Sun. "On Peter Newmark: Translation Theory and Influence from the Chinese Perspective." *FORUM*. Vol. 10., No 2. Benjamins Publishing Company, 2012. <https://doi.org/10.1075/forum.10.2>.

APENDIKS

<p style="text-align: center;">Poor Man's Love ni Simeon Dumdung Jr.</p>	<p style="text-align: center;">Pag-ibig ng Isang Mahirap Salin nina Liwanag, Gabunada, at Anastacio</p>
<p><i>Gugma</i>, the Cebuano word for love, is not exactly love, as for instance, the Yanks or the Brits understand it. If love is redness, <i>gugma</i> is the redness of the Cebuano rose, product of Cebu's rain, sun and soil. <i>Gugma</i> has therefore a definite Cebuano soil, a complex one, as souls go.</p>	<p>Gugma, ang salitang Sebwano para sa love, ngunit hindi ang eksaktong love na naiintindihan ng mga Kano o mga Briton. Kung love ang pagkapula, ang <i>gugma</i> ang pagkapula ng Sebwano ng rosas, ang produkto ng ulan, araw, at lupa ng Cebu. Samakatwid, katangi-tangi ang <i>gugma</i> sa mga Sebwano, komplikado ito tulad ng usapin tungkol sa paglisan ng mga kaluluwa.</p>
<p>Now what emotions and evocations does it stir in the Cebuano heart, in the hearts, for example, of the Cebuano middle class, the clerks, the teachers, the salesgirls, the students? These are the people who are likely to write the stories about love. (The very poor are illiterate and the rich have other, more interesting things to do.)</p>	<p>Ngayon, ano ang mga emosyon at paggunita ang nililikha nito sa puso ng mga Sebwano, halimbawa sa puso ng gitnang uring Sebwano, mga empleyado, mga guro, mga saleslady, at mga mag-aaral? Ito ang mga uri ng tao na malamang magsusulat ng kuwento tungkol sa love (hindi makabasa o makasulat ang pinakamahirap at may iba pang mas interesanteng gagawin ang mayayaman.)</p>
<p>Accordingly, the best way to fathom the depths of <i>gugma</i> is to read these stories. What one scholar did was this. He examined the love theme in 34 short stories in Cebuano written or published in the period from 1910 to 1940, quite a time ago (but have things changed?) He discovered that these stories treated love as <i>gugmang kabus</i>, the poor man's love.</p>	<p>Kung kaya, ang pinakamainam na paraan para maunawaan ang kalaliman ng <i>gugma</i> ang pagbabasa ng mga kuwento tungkol dito. Ganito ang ginawa ng isang iskolar. Sinuri niya ang tema ng love sa 34 na maiikling kuwentong nakasulat o nakalathala sa Sebwano mula 1910 hanggang 1940, may katagalan na (ngunit nagbago kaya ang mga bagay-bagay?) Nadiskubre niya na itinuring ng mga kuwento ang love bilang <i>gugmang kabus</i>, ang love ng isang mahirap.</p>
<p>Their plot invariably followed the formula: poor boy loves rich girl, or poor girl loves rich boy. Between the lovers is an unbridgeable chasm. <i>Langit ug yuta</i> is how the social distance between lad and lassie is described, the distance between the earth and the sky. Or else they are unmixable as <i>lana ug tubig</i>, oil and water. In short, the romance is doomed.</p>	<p>Walang pagbabago ang sinusunod na pormula ng kuwento: iniibig ng mahirap na binata ang mayamang dalaga o iniibig ng mahirap na dalaga ang mayamang binata. Langit at lupa ang pagitan ng dalawang nag-iibigan. <i>Langit ug yuta</i> ang paglalarawan sa panlipunang agwat sa pagitan ng binata at dalaga, ang puwang sa lupa at langit." O kundi kaya hindi sila maaaring magsama tulad ng <i>lana ug tubig</i>, tubig at langis. Sa madaling salita, walang kahihinatnan ang pag-iibigan.</p>
<p>There are the parents who will tolerate an intrusion into their status only as glass would tolerate a nail. The lovers themselves accept the social fissure between them as fate, God's will, <i>pagbuot sa Ginoo</i>. So, what can poor Amboy do? He is helpless.</p>	<p>May mga magulang na kakayaning manghimasok na tila uubrang magpako sa isang salamin. Tatanggapin ng nag-iibigan ang pagkakalayo ng estado sa pagitan nila bilang kapalaran -- kalooban ng Diyos o <i>pagbuot sa Ginoo</i>. Kaya anong magagawa ng mahirap na Amboy? Walang siyang kalaban-laban.</p>
<p>He is kept away, often violently, from Biyay, the girl of his dreams. And Biyay is persuaded or forced to turn her back on Amboy. The story usually ends in death or lamentation.</p>	<p>Inilalayo siya, madalas may pagkabayolente, mula kay Biyay, ang babaeng pinapangarap niya. At hinikayat o pinilit si Biyay na iwanan na si Amboy. Karaniwang natatapos ang kuwento sa kamatayan o pagdadalamhati.</p>

<p>In one tale, the boy kills his sweetheart and her father—a rich, heartless landlord, who had evicted the boy’s father from the land, causing his death by starvation. Some stories end happily, but the ending is mere wish fulfillment, not really the ending we expect of good fiction. The poor lover becomes rich or gets married to the rich intended through a trick. By pretending to be dying, for instance (dying with one eye open.)</p>	<p>Sa isang kuwento, pinatay ng binata ang kanyang kasintahan at ang ama nito—isang mayaman, walang-pusong panginoong maylupa na pinaalis ang ama ng binata sa lupain, dahilan ng kamatayan niya dala ng labis na gutom. Ang ilang kuwento ay nagtatapos ng masaya, ngunit katuparan ng kahilingan lang ang katapusan, hindi ito ang totoong pagwawakas na inaasahan sa magandang kathang-kuwento. Magiging mayaman ang mahirap na mangingibig, o makakapagpakasal sa mayaman sa pamamagitan ng panlilinlang. Sa pamamagitan ng pagpapanggap na mamamatay na siya, halimbawa (mamamatay habang nakadilat ang isang mata)</p>
<p>One ending is particularly gruesome. A poor chauffeur who falls in love with his master’s daughter wins her only after she suffers an accident that leaves her so ugly nobody else will have her. Ugg! (That’s “ugh” in Cebuano, acronym for <i>ulipon sa gugmang giatay</i>, prisoner of an accursed love). Gugmang kabus, the poor man’s love, tells us many things.</p>	<p>Isang wakas ang partikular na nakakapangilabot. Isang mahirap na drayber ang umibig sa anak na babae ng kanyang amo na napasakanya lamang matapos makaranas ng isang aksidenteng naging dahilan ng kaniyang sobrang kapangitan kaya wala ng ibang magkakagusto sa kaniya. Ugg! (Iyon ang “Ugh” sa Sebwano, akronim para sa <i>ulipon sa gugmang giatay</i>, bilanggo ng sinumpang pag-ibig. Maraming sinasabi ang gugmang kabus, ang pag-ibig ng isang mahirap.</p>
<p>Mostly of the social loneliness of the Cebuano middle class (really the lower middle class), its perceptions of the gulf between the rich and the poor, and its helplessness about it and acceptance of it as immutable law. The middle class we’re talking about is, of course, the middle class of pre-war Cebu provincial society.</p>	<p>Kadalasan ang panlipunang kalungkutan ng gitnang-uring Sebwano (ang nasa mababang antas ng gitnang uri), ang persepsiyon sa puwang sa pagitan ng mahirap at mayaman, ang kawalan ng laban sa sitwasyong ito at ang pagtanggap dito bilang hindi nababagong batas. Ang gitnang-uring pinag-uusapan dito, siyempre, ang gitnang-uri ng probinsiyal na lipunan ng Cebu bago ang digmaan.</p>
<p>But we’re told that the social chasm has yawned with the years and that the love of Dodong is as poor as ever. In fact, thanks to a recent incident, I have decided that <i>gugma</i> has not altered all that much.</p>	<p>Ngunit sinasabi sa atin na kasama na ang panlipunang agwat sa pagdaan ng mga taon at mananatiling mahirap ang pag-ibig ni Dodong. Sa katunayan, salamat sa kamakailang pangyayari, napagdesisyonan kong hindi gaanong nagbago ang gugma.</p>
<p>It was after sunset. We were going home. The wife, as usual, was driving. My role was not just that of a passenger, but also that of a dog. Unlike the children, I was not allowed to sleep.</p>	<p>Matapos ito ng paglubog ng araw. Pauwi na kami. Gaya ng nakagawian, ang asawa ko ang nagmamaneho. Hindi lamang isang pasahero ang tungkulin ko, pero pati na rin ang maging isang aso. Hindi tulad ng mga bata, hindi ako pinapayagang matulog.</p>
<p>I had to keep my eyes and ears, and whenever applicable, my nose, open, and promptly report any knock or smell that could be considered strange and therefore dangerous (that might mean, for instance, that the tie-rod end was coming off or that the brake fluid was leaking.)</p>	<p>Kailangang kong panatilihin bukas ang aking mata at tainga, kung kinakailangan pati ang aking ilong, at agad na iulat ang anumang katok o amoy na maituturing na kakaiba at kaya delikado (maaari iyong ibig mangahulugan, halimbawa lumalabas ang dulo ng tie-rod o tumutulo ang brake fluid.</p>
<p>This was an important role. Once the wife decapitated a crossing duck because I slipped into my daydream. Anyway, three minutes into the trip, my wits told me, from the way the car was listing, that something was the matter with the right, front tire. Sure enough, the tire was almost flat and had just enough air to take us to the nearest shop.</p>	<p>Mahalaga itong tungkulin. Isang beses napugutan ng aking asawa ang tumatawid na itik dahil nananaginip ako nang gising. Gayunpaman, sa tatlong minutong paglalakbay, naisip ko na may mali sa kanang harap na gulong dahil sa takbo ng sasakyan. Iyon na nga, halos walang hangin na ang gulong at may sapat na hangin na lamang para madala kami sa pinakamalapit na talyer.</p>

<p>A shop helper, in slippers and shorts, grease all over his body, removed the tire, and tested it for puncture. There was none. However, the hub was dirty and he fell to cleaning it, declaring as he did, with what seemed like professional wisdom, that all tires would almost certainly fart through the rim of such a grubby hub.</p>	<p>Ang lalaking nagtatrabaho sa talyer, nakatsinelas at shorts, may grasa sa buong katawan, ang nagtanggap ng gulong at tumingin kung may butas ito. Wala. Gayunman, marumi ang hub at kinailangan niyang linisin ito, idineklarang ginawa na niya ito, mukhang propesyonal na karunungan, halos sisingaw raw ang lahat ng gulong dahil sa rim ng maduming hub.</p>
<p>While he was wiping the metal, a Mercedes passed by the shop, slow enough to give us a glimpse of a young, long-haired beauty in the company of a wealthy gentleman, whose girth seemed to have more air than the tire of our car when first discovered limping.</p>	<p>Habang pinupunasan niya ang bakal, isang Mercedes ang dumaan sa talyer, sapat ang takbo para masulyapan ang isang dalaga, maganda at may mahabang buhok, kasama ng mayamang lalaki na tila mas marami pang hangin ang baywang kaysa sa gulong ng aming kotse nang mapansin namin na malambot ito.</p>
<p>And my man (age 20) sighed, “ay, my humble lizard can never hope to savor such a flavor.”</p>	<p>At napabuntonghininga ang binata (edad 20), “Hay, wala nang pag-asa ang mapagkumbaba kong alaga na malasap ang ganoong linamnam.”</p>

Si Dr. LESLIE ANNE L. LIWANAG ay kasalukuyang Full-Time na Fakulti ng De La Salle University School of Innovation and Sustainability. Sa edad 26, natapos ang kanyang Doktor sa Pilosopiya sa Araling Filipino na may espesyalisasyon sa Wika, Kultura, at Midya sa De La Salle University-Maynila na may disertasyon sa mga kontribusyon ni Isabelo de los Reyes sa Araling Filipino. Nagsilbi siya bilang Tagapangasiwang Patnugot ng National Research Council of the Philippines (NRCP) Research Journal at Tagapangasiwang Pamproyekto ng Andrew Gonzalez Philippine Citation Index. Naging Bisitang Propesor sa Pananaliksik ng Council for Research in Values and Philosophy, Catholic University of America, Washington, D.C., mula 2021 hanggang 2023.

Si Dr. MARIA VANESSA ESTILLORE-GABUNADA ay kasalukuyang Kawakxing Propesor at Tagapangulo ng Department of Arts, Languages, and Literature (DALL) sa Visayas State University, Leyte. Natamo niya ang doktoradong digri sa English Language and Literature sa Ateneo De Manila University sa tulong ng Commission on Higher Education-Faculty Development Program, na may disertasyong “The Politics of Translation in the Creation, Production, and Canon Formation of Translated Cebuano Literature from the Postwar Period to the Present” noong 2018. Siya rin ay isa sa mga pangunahing awardee ng National Commission for Culture and the Arts (NCCA) Research Grant Award noong 2017.

Si Dr. DEBORRAH SADILE ANASTACIO ay kasalukuyang Ikalawang Tagapangulo ng Departamento ng Filipino sa De La Salle University-Manila (DLSU). Nakamit niya rin sa DLSU ang digring Doktor sa Pilosopiya sa Araling Filipino na may tuon sa Wika, Kultura, at Midya. Sa taguyod ng Scholarship Program ng Ministry of Education, Culture, Sports, Science, and Technology (MEXT) ng Japan, napagtagumpayan ang Master of Arts in International Relations na may espesyalisasyon sa Cultural Heritage and Development sa Southeast Asia sa Waseda University, Tokyo, Japan noong 2016. Naging Bisitang Propesor sa Pananaliksik ng Council for Research in Values and Philosophy, Catholic University of America, Washington, D.C. mula 2022 hanggang 2023. Nagsilbi rin siyang probationary board member ng Propesyonal na Asosasyon ng mga Tagapagtaguyod ng Salin, Inc (PATAS, Inc).